

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.54>

## **ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

**Попов Г.В.,**  
*доктор юридичних наук,  
доцент кафедри галузевого права  
та загальноправових дисциплін  
Інституту права та суспільних відносин  
Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний  
університет розвитку людини «Україна»  
ORCID: 0000-0002-4928-2470  
e-mail: georgepopov3000@gmail.com*

**Попов Г.В. Підстави оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців.**

У статті досліджено окремі підстави оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців.

Автор зауважує, що в умовах відсічі збройної агресії та збільшення чисельності Збройних Сил України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань, забезпечення конституційного права військового на доступ до правосуддя є досить ускладненим.

Важливою процесуальною гарантією прав військовослужбовців у межах кримінального провадження є можливість оскарження судових рішень, зокрема, обвинувальних вироків стосовно них.

Метою статті є аналіз і узагальнення найбільш поширених порушень вимог законодавства про кримінальну відповідальність, а також кримінального процесуального законодавства, що стають підставою оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців і, як наслідок, сприяння гарантуванню їх прав.

Автор зауважує, що у своїх постановках Верховний Суд констатує наявність істотного порушення вимог кримінального процесуального закону і неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, що призвело до м'якості призначеного покарання.

Непоодинокими є випадки, коли сторона обвинувачення оскаржує обвинувальні вирoki у зв'язку із застосуванням необґрунтовано м'якого покарання, а також звільнення особи від відбування покарання з випробуванням без належних підстав.

На підставі аналізу судової практики зроблено висновок про те, що найбільш поширеними підставами оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців є недотримання вимог матеріального та процесуального права, а саме: необґрунтоване застосування судами ст.ст. 69, 75, 76 КК України (наведення не у повній мірі конкретних підстав застосування положень закону про кримінальну відповідальність з урахування обставин справи, залишення поза увагою негативних характеризуючих даних щодо підсудного, неврахування обтяжуючих обставин); недотримання вимог ст.ст. 23, 370, 404, 419 КПК України (незабезпечення повноти та безпосередності дослідження доказів, відсутність належного обґрунтування рішень суду, неповне наведення у резолютивній частині висновків суду по суті вимог апеляційної скарги).

**Ключові слова:** кримінальна відповідальність, вирок, постанова, військове правопорушення, скарга.

**Popov G.V. Grounds for appealing court decisions in criminal proceedings involving servicemen.**

This article examines specific grounds for appealing court decisions in criminal proceedings involving servicemen. The author emphasizes that, in the context of repelling armed aggression and the expansion

of the Armed Forces of Ukraine as well as other military formations established in accordance with Ukrainian law, ensuring servicemen's constitutional right of access to justice has become increasingly complex.

An essential procedural safeguard of servicemen's rights within criminal proceedings is the ability to appeal court decisions, particularly convictions. The purpose of this study is to analyze and summarize the most common violations of criminal and criminal procedural law that serve as grounds for appeals in criminal proceedings involving servicemen, thereby contributing to the protection of their legal rights.

The author notes that, in its rulings, the Supreme Court of Ukraine has identified significant violations of the requirements of criminal procedural law and instances of improper application of the criminal law of Ukraine, which have resulted in unduly lenient sentences. Numerous cases have been recorded in which the prosecution appeals convictions due to the imposition of unjustifiably mild punishments or the release of offenders on probation without sufficient legal grounds.

Based on the analysis of judicial practice, it is concluded that the most common grounds for appealing court decisions in criminal proceedings involving servicemen include non-compliance with substantive and procedural legal requirements. Specifically, these involve: the unreasonable application by courts of Art. 69, 75, and 76 of the Criminal Code of Ukraine (failure to fully substantiate the grounds for applying criminal law provisions in light of the case circumstances, disregard of negative character evidence regarding the defendant, and failure to account for aggravating factors); violations of Art. 23, 370, 404, 419 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (failure to ensure the completeness and immediacy of evidence examination, lack of sufficient reasoning in judicial decisions, and incomplete reflection of the court's conclusions in the operative part of the ruling regarding the substance of the appeal).

**Key words:** criminal liability, verdict, ruling, military offense, appeal.

**Постановка проблеми.** В умовах відсічі збройної агресії та збільшення чисельності Збройних Сил України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань, забезпечення конституційного права військового на доступ до правосуддя є досить ускладненим. Невід'ємним елементом правосуддя є забезпечення реалізації права на справедливий суд, що гарантовано відповідними нормами Конституції України [1] та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

Важливою процесуальною гарантією прав військовослужбовців у межах кримінального провадження є можливість оскарження судових рішень, зокрема, обвинувальних вироків щодо них.

**Мета дослідження** полягає у аналізі та узагальненні найбільш поширених порушень вимог законодавства про кримінальну відповідальність, а також кримінального процесуального законодавства, що стають підставою оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців і, як наслідок, сприяння гарантуванню їх прав.

**Стан опрацювання проблематики.** Актуальні питання оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях завжди перебували і перебувають у сфері наукових інтересів вітчизняних вчених та практиків. Так, у дисертаційній роботі М.І. Кулянди вперше здійснено комплексне теоретико-прикладне дослідження особливостей апеляційного провадження в порядку судового контролю в кримінальному процесі України за правилами радикально оновленого у 2012 році вітчизняного кримінально-процесуального законодавства. Також, детально проаналізовано специфіку апеляційного перегляду судових рішень у кримінальних справах після здобуття Україною незалежності у 1991 році, на підставі чого підтримано концепцію інституту апеляційного оскарження як елемента забезпечення прав людини і громадян, на доступне судочинство [3].

Наукова публікація Ю.П. Аленіна, В.К. Волошиної та В.В. Сидорчука присвячена проблемам, які виникають на практиці, під час або після укладання угод в кримінальному процесі. Авторами виділені наступні особливості, які виникають під час або після винесення вироку на підставі угод: бувають випадки наявності у вироку на підставі угоди, інформації про вину або в певній формі участь у вчиненні кримінального правопорушення особи, яка не була учасником кримінального провадження або наявні її ідентифікуючі ознаки без зазначення її прізвища, імені, по-батькові або висновку суду стосовно незаконної діяльності окремих суб'єктів, обвинувачення щодо яких не було предметом судового розгляду [4].

У своїй публікації М.А. Погорецький та О.С. Старенький досліджують право на апеляційне оскарження у кримінальному провадженні з урахуванням стандартів Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та їх імплементацію в Україні. У статті здійснено системний аналіз права

на апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному провадженні з огляду на стандарти, що впливають із практики ЄСПЛ. Досліджено сутність, зміст та юридичну природу права на апеляційний перегляд як одного з ключових елементів права на справедливий судовий розгляд, гарантованого Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколом № 7 до неї [5].

Разом з тим, незважаючи на наявність сучасних наукових праць проблеми оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців потребують окремого наукового осмислення.

**Виклад основного матеріалу.** Закріплене у законі право на оскарження судового рішення є важливою кримінально-процесуальною гарантією, що також обумовлена міжнародними зобов'язаннями нашої держави. Так, у п. 2 Рекомендацій № R(2000)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» визначено, що договірні сторони закликаються до забезпечення адекватних можливостей повторного розгляду справи, включаючи поновлення провадження, у випадках, коли Суд визнав порушення Конвенції, особливо якщо рішення Суду спонукає до такого висновку: а) оскаржене рішення національного суду суперечить Конвенції по суті; б) в основі визнаного порушення лежали суттєві процедурні помилки чи недоліки, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні [6].

Згідно з ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом [7].

Необхідно зауважити, що у своєму рішенні у справі «Швидка проти України» (заява № 17888/12) ЄСПЛ вказав: Суд вже зазначав у своїй практиці, перегляд вищестоящими судами вироку або призначеного покарання може стосуватися як питань факту, так і права або обмежуватися тільки питаннями права. Більше того, він вважав прийнятним, що у деяких країнах обвинувачений, який бажає оскаржити рішення суду, повинен отримати на це дозвіл. Однак будь-які обмеження права на перегляд, що містяться у національному законодавстві, мають за аналогією з правом доступу до суду, закріпленим п. 1 ст. 6 Конвенції, переслідувати законну мету та не порушувати саму суть цього права (п. 49) [8].

У науковій літературі висловлюється справедлива думка про те, що право на апеляційний перегляд судових рішень є важливою складовою принципу справедливого судового розгляду, що гарантоване ст. 129 Конституції України, ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції. Аналіз практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) свідчить про те, що право на апеляцію повинно бути не лише формально проголошеним, але й ефективно реалізованим, без створення необґрунтованих процесуальних перешкод [5, с. 435].

Судове провадження з перегляду судових рішень детально регламентується Розділом V КПК України, де, серед іншого, визначено підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної та касаційної інстанції. З метою ілюстрації неоднозначності судової практики розглянемо кілька постанов Верховного Суду. Так, у справі № 607/17727/22 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду підтримав позицію прокурора, який у своїй касаційній скарзі зазначив вимогу про скасування ухвали апеляційного суду і призначення нового розгляду кримінального провадження у суді апеляційної інстанції. Прокурор обґрунтував свою правову позицію наступним:

- суд апеляційної інстанції неправильно застосував норми закону про кримінальну відповідальність, оскільки на обґрунтування прийнятого рішення про застосування ст.ст. 69 і 75 КК України послався на одні й ті самі обставини й дані про особу засудженого, не розмежувавши, які з них дають підстави для призначення покарання нижче мінімальної межі санкції ч. 5 ст. 407 КК України, а які – для звільнення від відбування заходу примусу з випробуванням;

- всупереч вимогам ст.ст. 370, 404 КПК України апеляційний суд, дійшовши висновку про відсутність у ОСОБА\_8 наміру ухилитися від військової служби і висловивши припущення щодо наявності у засудженого певного дозволу на залишення військової частини після закінчення лікування, об'єктивно не перевіriv цього факту, поставив під сумнів установлені судом першої інстанції обставини, які учасниками процесу не оспорювалися, і не усунув цих сумнівів,

обмежившись їх констатацією. Не дотримався суд апеляційної інстанції і вимог ч. 3 ст. 419 КПК України щодо зазначення в ухвалі про зміну вироку положень закону, які порушив місцевий суд; - дійшовши висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, апеляційний суд необґрунтовано врахував його твердження у судовому засіданні про бажання продовжувати військову службу і не з'ясував обставин, які б підтверджували дійсність відповідних намірів. Тоді як до військової служби ОСОБА\_8 не повернувся і 25 жовтня 2023 року був звільнений із неї, що свідчить про умисне введення ним суду в оману з метою уникнення більш суворої відповідальності [9].

Отже, у цитованій постанові Верховним Судом зроблено висновок про недотримання вимог процесуального та матеріального права, що мало наслідком призначення надто м'якого покарання.

У справі № 367/2269/23 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду частково підтримав скаргу представника потерпілих, скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Вказана скарга обґрунтовувалась тим, що призначене засудженому покарання із застосуванням інституту умовного звільнення (ст. 75 КК України) є невиправдано м'яким, не відповідає тяжкості вчиненого та особі винного, котрий не працює, скоїв злочин у стані алкогольного сп'яніння в умовах воєнного стану, однак ці дані й необоротні наслідки – смерть людини не отримали належної оцінки. На думку скаржника, установлені пом'якшуючі обставини не можуть слугувати для звільнення ОСОБА\_6 від відбування покарання з випробуванням. Як вважав автор скарги, залишаючи вирок без змін і відхиляючи аргументи потерпілої сторони, у тому числі про неправильне розв'язання позовних вимог, апеляційний суд ухвалив рішення, яке суперечить приписам ст. 370 КПК України [10].

Крім того, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у справі № 726/73/24 частково підтримав вимоги захисника викладені у касаційній скарзі і зауважив, що всупереч вимогам ст. 23 КПК України суд апеляційної інстанції не забезпечив повноти та безпосередності дослідження доказів щодо цих фактів, тобто допустив істотне порушення вимог цього Кодексу.

Також колегія суддів звернула увагу на те, що обставини, враховані судом апеляційної інстанції для призначення ОСОБА\_8 покарання, не досліджувались під час судового розгляду судом першої інстанції.

Суд підкреслив, що законодавець чітко відмежовує поняття інституту призначення покарання від поняття інституту звільнення від відбування вже призначеного покарання, які між собою не ототожнюються та врегульовуються різними нормами закону України про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального закону, а також з огляду на п. 2 та п. 4 ст. 420 КПК України є самостійними підставами для постановлення вироку судом апеляційної інстанції.

Натомість, як убачається з резолютивної частини вироку, суд апеляційної інстанції залишив без змін рішення суду першої інстанції в частині звільнення обвинуваченого від відбування покарання, водночас навівши в його мотивувальній частині протилежне обґрунтування, що свідчить про суперечливість висновків апеляційного суду.

З огляду на встановлені судом касаційної інстанції порушення вимог КПК України, допущені судом апеляційної інстанції, вирок апеляційного суду стосовно ОСОБА\_8 підлягає скасуванню на підставі п. 1 ч. 1 ст. 438 КПК України, з призначенням нового розгляду в суді апеляційної інстанції, під час якого необхідно врахувати викладене та постановити рішення з дотриманням вимог цього Кодексу, належним чином умотивувавши свої висновки [11].

Таким чином, у своїх постановках Верховний Суд констатує наявність істотного порушення вимог кримінального процесуального закону і неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, що призвело до м'якості призначеного покарання.

Непоодинокими є випадки, коли сторона обвинувачення оскаржує обвинувальні вирoki у зв'язку із застосуванням необґрунтовано м'якого покарання, а також звільненням особи від відбування покарання з випробуванням без належних підстав.

**Висновки.** За результатами аналізу судової практики, можливо зробити висновок, що найбільш поширеними підставами оскарження судових рішень у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців є недотримання вимог матеріального та процесуального права, а саме: необґрунтоване застосування судами ст.ст. 69, 75, 76 КК України (наведення не у повній мірі конкретних підстав застосування положень закону про кримінальну відповідальність з урахування обставин справи, залишення поза увагою негативних характеризуючих даних щодо підсудного, неврахування обтяжуючих обставин); недотримання вимог ст.ст. 23, 370, 404, 419 КПК України

(незабезпечення повноти та безпосередності дослідження доказів, відсутність належного обґрунтування рішень суду, неповне наведення у резолютивній частині висновків суду по суті вимог апеляційної скарги).

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.12.2025).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення: 03.12.2025).
3. Кулянда М.І. Особливості апеляційного провадження в порядку судового контролю в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2021. 251 с.
4. Аленін Ю.П., Волошина В.К., Сидорчук В.В. Аналіз судової практики щодо оскарження вироку на підставі угод. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 689–692. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/162> (дата звернення: 03.12.2025).
5. Погорецький М.А., Старенький О.С. Право на апеляційне оскарження у кримінальному провадженні: стандарти Європейського суду з прав людини та їх імплементація в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 03. Ч. 2. С. 429–437. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/71-1.pdf> (дата звернення: 03.12.2025).
6. Рекомендація № R(2000)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_175#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175#Text) (дата звернення: 03.12.2025).
7. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 22 листопада 1984 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_804#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text) (дата звернення: 03.12.2025).
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Швидка проти України» (Заява № 17888/12) від 30 жовтня 2014 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_a40#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a40#Text) (дата звернення: 03.12.2025).
9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30 травня 2024 року (справа № 607/17727/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119493877> (дата звернення: 03.12.2025).
10. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 квітня 2025 року (справа № 367/2269/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126906821> (дата звернення: 03.12.2025).
11. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04 лютого 2025 року (справа № 726/73/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125265387> (дата звернення: 03.12.2025).